

četiri indeklinabilno, a uz njega stavio imenicu u genitiv. Donosimo ovdje još nekoliko potvrda iz naše dnevne štampe: Treba, međutim, ovdje nešto reći i o sistemu dva kandidata (mj. dvaju kandidata). Oficiri za vezu dvije zaraćene strane (mj. dviju zaraćenih strana). Odnosi naše tri Akademije (mj. naših triju Akademija).

Deklinacija brojeva dva, tri, četiri živa je ne samo u narodnim govorima, nego i u književnom jeziku. U jednom od posljednjih brojeva Politike naišli smo na rečenicu: Razmena visokih poseta između dveju zemalja. Pisac članka je iz književnog središta beogradskog, gdje se prije počela gubiti deklinacija brojeva, naročito iza prijedloga, pa ipak ne kaže *između dve zemlje*, jer je u njegovoj jezičnoj svijesti ta deklinacija živa. Može to biti i stvar stila, ali je izvan svake sumnje, da deklinacija brojeva *dva, oba, tri, četiri* pojačava jasnoću i izrazitost rečenice, u kojoj se nalazi, i stoga treba suzbijati težnju ili naviku, da se ta deklinacija napušta, kad za to nema nikakve potrebe.

NA TRAG PRAVILNOM NAGLAŠAVANJU

Malik Mulić

U prvom broju »Jezika« ovogodišnjega tečaja izišao je zanimljiv članak prof. B. Klaića, u kojem on razmatra neka pitanja iz praktičnoga rada kazališnoga lektora. O jeziku naše pozornice bilo bi potrebno češće progovoriti, pa bi nam materijal iz »bilježnice kazališnoga lektora« uvijek i ubuduće dobro došao, bar kao tema za diskusiju, ako ne i drugačije. Stoga sam s velikim zanimanjem pročitao spomenuti članak, iako se ne bih u svemu mogao složiti s autorovim izlaganjem. Čini mi se naime, da prof. Klaić previše slobodno dopušta neknjiževno naglašavanje za volju publike i kritike, pa bih se ovdje zadržao na tome svome prigovoru.

Naš književni jezik već ima utvrđena morfološka i sintaktička pravila, kojih se u govoru i u pisanju barem nastoje pridržavati obrazovani ljudi, ali s akcentima, koji bi odgovarali gramatici novoštokavskoga govora, a koji se s Vukom i poslije Vuka utvrdio kao književni, nažalost, ne stoji kao sa sintaksom i morfologijom. Poznato je, da se u akcentu razlikuju ne samo čakavski i kajkavski od štokavskoga, nego ni sam štokavski nije u tom pogledu jedinstven. Nije rijedak slučaj, da i nastavnici našega jezika akcenti hramlju na sve četiri, a da i ne govorimo o nepriznavanju duljina i intonacija novoštokavskoga, književnoga našega govora. To je očita posljedica jednoga gotovo uzakonjenoga propusta u programu nastave našega jezika u srednjoj školi. Akcentu se udjeljuje veoma malo pažnje, a i ono malo, što se uči o njemu, predaje se u nižim razredima, te tako učenici o tome dobivaju veoma oskudno, da ne kažem nikakvo teoretsko i praktično znanje. To se pogotovu loše odražava u govoru onih, koji novoštokavski nisu govorili već u roditeljskoj kući.

Kad ovo pišem, daleko sam od pomisli da strpam u kalup živu riječ, koja kao odraz života podliježe promjenama. Svakako je potrebno imati na umu uzajamne utjecaje naših dijalekata, koji su sve to jači, što su jače ekonomske i druge veze među našim ljudima. Tako je i kod drugih, većih naroda, kojih jezici imaju više dijalekata. Mislim, međutim, da ne smijemo dopuštati, da na književni naš jezik i govor (radi njegove smo čistoće uostalom pokrenuli i ovaj časopis) djeluje stihijski publika i svaka kritika, pred kojom bi ne samo morao ustuknuti filolog, nego se ni klasična melodija naše narodne pjesme ne bi više mogla oslanjati na čvrste temelje, koje bi uzdrмали neštokavski elementi.

U svojoj drami »Tri sestre« Čehov na jednom mjestu veli, da u Moskvi postoje dva sveučilišta, a pritom pod jednim od njih misli on kazalište (konkretno t. zv. »Mali teater«). I zaista — kazalište bi trebalo zajedno sa sveučilištem da odgaja kod publike ne samo smisao za lijepa dramska ostvarenja, nego i osjećaj za dobar jezik. Čini se, međutim, da kod nas publika djeluje na jezik scene, što vidimo iz slučaja, koji je doveo u nepriliku prof. Klaića. Ono, kako nam je prof. Klaić objasnio situaciju, koja »zahtijeva« promjenu akcenta u izrazu *na trâg*, u Zagrebu bi možda donekle bilo dovoljno da opravda njegovu koncesiju. Mene je lično smetalo ono (čak i uz objašnjenje situacije) *na trâg*, pa sam za pazarnih dana stao ispitivati seljake, pitao sam građane, čak gimnazije, u kojoj predajem, i školovane ljude, ne bih li kako *ušao ù trâg* (ne *u trâg* analogno onom *na trâg!*) ili *nabasao nâ trâg* nekoj upotrebnoj zakonitosti akcenta *na trâg*. Rezultat je bio ovaj: u štokavskom Sarajevu, a i po drugim mjestima u Bosni i Hercegovini, gdje se govori dobro štokavski, prema mome ispitivanju, Klaićeva bi koncesija bila u najmanju ruku suvišna. *Na trâg* bi ovdje pošli pa prema tome i rekli samo oni, koji su se doselili iz drugih krajeva i nešto školovanih ljudi, koji su izgubili već osjećaj za dobar narodni govor i njegovu melodiju. Našao sam, istina, među pedesetak seljaka dvojicu, koji su mi rekli *na trâg* (obadva iz Sarajevskoga polja), samo se ni njihovo iskazivanje ne može uzeti za sigurno, jer sam dugo morao izvlačiti od njih, da mi kažu *na trag* bez ikakva atributa, budući da je u njihovoj svijesti riječ *trag* uvijek povezana s nekim posvojnim pridjevom (na primjer: vučji, lisičji, konjski i t. d.), koji odvaja imenicu od proklitike, pa je zato i ono *na trâg* nastalo kod njih analogijom prema: *na lisičji trâg*. Među školovanim ljudima našlo ih se nekoliko, koji mi posigurno ne mogahu reći, šta je ispravnije: doći nekome *nâ trâg* ili *na trâg*.

Uostalom, zar nije jasno, da se i osnovni smisao priloga *nâtrâg* razvio iz izraza: *poći, stati, doći na* (svoj ili nečiji) *trâg*, a *ići* njime znači — *ići trâgom*. (»A kad li se *natrag* povrnuše« i »No za Usom potekao *tragom*«, »Pak se s društvom vraća *na tragove*«.)

Ako se već trebalo bojati, da publika ne će shvatiti smisao *nâ trâg*, nije li bolje bilo promijeniti tekst pa reći: »*Hajdemo po trâgu*«, ili »*Hajdemo trâgom*«, a

čuvati se onoga, makar i subjektivnoga mišljenja, da lektori nekada »ne smiju zahtijevati« prenošenje akcenta na proklitiku.

Treba li možda time objašnjavati i onu silesiju krivih akcentiranja, koja sebi dopuštaju glumci Zagrebačkoga dramskoga kazališta: tako u onim istim »Miševima i ljudima« čujemo *iznòva*, *o kùći*, a da i ne spominjem *strùgati*, *spàvali*, *u neprilici* i sl. (a promakao je i glagol *vidévati*, koji je suvišan i nije dobar ne samo stoga, što Maretić misli, da je bolje *vidijevati*, nego i zato, što je već *vidati* dovoljan da izrazi frekventativnost).

Još sam se više začudio, kad sam čuo, kako u Eshilovoj »Žrtvi na grobu« neki put glumci upotrebljavaju mjesto dugosilaznih dugouzlazne akcente kao *lúta* mjesto *lúta*, *káže* mjesto *káže*, *tráži* mjesto *tráži* (sve 3. l. sing. prez.), pa *glásom* mjesto *glásom*, dok vokativ pl. od *stránac* u Klitemnestrinu izgovoru glasi *stránci*, a vok. sing. od *dijète* jednak joj je nominativu mjesto *stránci* i *dijete*. U »Bijelim noćima« Dostojevskoga Nastenjka veli *ni trága* (sic!) *ni glása*. Ovom sam se posljednjem osobito začudio, jer sam u »Žrtvi na grobu« slušao mjesta, gdje veznik i vrijedi kao proklitika, a njegovu se bratu *ni* to, eto, ne priznaje, iako zbog toga, što bi se kazalo, kako treba, *nì trága nì glása*, ne bi nikome teško bilo shvatiti smisao. Svaki bi dobar štokavac samo tako i rekao, pa ma kako negodovala publika i kritika, koje treba poučavati kao i glumce, koji još nisu usvojili pravilnu akcentuaciju našega književnoga govora. Ako naime popustimo na jednom mjestu, kao što, eto, po mišljenju prof. Klaića u nekim slučajevima ne bismo smjeli tjerati mak na konac, na osnovu čega ćemo onoj publici (koja sluša s pozornice i preko radio-Zagreba, da se ide *u šumú*, *na trág*, da se govori *o kùći*) dokazati, da treba govoriti: *ù cik zòrē* (a ne *u cik zore*), da se sjeda *zà stól* (a ne *za stól*), da se slika vješa *nà zíd* (a ne *na zíd*), te da se brinemo *zà zdrávlje* (a ne *za zdrávlje*), što bismo sve za volju publike i ne znam čega još morali dopustiti, mjesto da tu publiku učimo dobrom govoru, kojemu je jedan od glavnih sastavnih dijelova — dobar naglasak.

To više oko toga treba nastojati, što su glumci, prema riječima prof. B. Klaića, »ljudi poučljivi, i lektorima redovito uspijeva da ih uvjere u opravdanost svojih zahtjeva«.

KAZALIŠTE I JEZIK

Pavao Cindrić

Opće jezično previranje u nas, na današnjem razvojnom stupnju našeg jezika, neminovno se odražava i na našim pozornicama. Koliko je u našoj državi kazališta, toliko je i različitih pozoričkih jezika. Pa kad se u nekom kazališnom centru, kao što je na pr. Zagreb, nađe nekoliko pozornica i kazališna škola, onda tek raznolikost jezika pozornice dolazi do pravog izražaja.